

PAPP ISTVÁN

FEHÉR LAJOS

Egy népi kommunista
politikus pályaképe

ÁBTL MONOGRÁFIÁK

PAPP ISTVÁN

FEHÉR LAJOS

Egy népi kommunista politikus pályaképe

ÁBTL MONOGRÁFIÁK

Sorozatszerkesztő

PALASIK MÁRIA

PAPP ISTVÁN

FEHÉR LAJOS

EGY NÉPI KOMMUNISTA POLITIKUS PÁLYAKÉPE

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
Kronosz Kiadó

Budapest – Pécs
2017

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó és az Állambiztonsági
Szolgálatok Történeti Levéltára gondozásában
2017-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978 6156 027 60 3

A borítón látható fotó:
Fehér Lajos beszél az Országgyűlés 1969. július 3-i ülésnapján.
Forrás: MTI Fotó. Fotó: Vigovszki Ferenc

Kiadja az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
és a Kronosz Kiadó

Felelős kiadó
az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára főigazgatója
és a Kronosz Kiadó ügyvezetője

© Papp István
© Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
© Kronosz Kiadó

TARTALOM

Előszó	7
Historiográfiai áttekintés	11
A szeghalmi gyermekkor	18
A gimnáziumi évek	27
A debreceni egyetemi tanulmányok	34
A politikai tudatosodás esztendei	44
Falukutatás és újságírás	51
Beilleszkedés a kommunista mozgalomba	62
Az antifasiszta ellenállásban	79
Péter Gábor helyettese	89
Agrárpolitika és újságírás	102
Fehér Lajos korai agrárszemlélete	112
A sztálini agrárpolitika képviselője	119
Nagy Imre oldalán	131
A nagyberekai állami gazdaságban	147
A forradalom napjaiban	157
A <i>Népszabadság</i> szerkesztőségében	166
Nagy Imrétől Kádár Jánosig	185
Az Agrárpolitikai Tézisek	202
Átmeneti idő 1957/58-ban	226
A kollektivizálásról szóló döntés	239
A mezsgyék beszántása	254
A kenyérhiánytól a mechanizmusreformig	272
A „Fehér gárdisták”	295
A politikai pálya zenitjén	315
A háztáji gazdaság és a vállalati reform	328

Fehér Lajos agrárpolitikájának eredményei	339
A mezőgazdaságon kívüli miniszterelnök-helyettesi tevékenység	344
Fehér Lajos mentalitása, habitusa	366
A bukás és az utolsó évek	382
Források és irodalom	401
Levéltári források	401
Kéziratos és kiadott források	404
Szakirodalom	414
Névmutató	431
Summary	441

ELŐSZÓ

Ennek a könyvnek a története tíz éve kezdődött. 2007-ben védtem meg a népi kollégiumi mozgalom 1944-ig tartó időszakáról szóló Phd-disszertációm, ami után új témát kerestem. Logikusnak tűnt volna, hogy megírjam a háború utáni Nékosz mozgalom történetét, de szerettem volna kicsit elrugaszkodni a tárgytól, némiképp mással foglalkozni. Mivel már régóta érdekelt az életrajz mint történetírói műfaj, és mindig különös izgalmmal olvastam a fordulatos és eseménydús életutakról szóló elbeszéléseket, ezért egy olyan közéleti szereplőt kerestem, aki kapcsolódik korábbi kutatásaimhoz. A népi kollégiumi mozgalom résztvevői közül számosan a kommunista pártban vagy annak vonzásában tevékenykedtek, így olyan személyt igyekeztem választani, aki paraszti sorból indult, a népiséghez kapcsolódott, majd értelmiségivé, később hivatásos politikussá vált.

Eleinte Veres Péterre, majd Hegedüs Andrásra gondoltam, de mestereim, a pályámat lassan két évtizede egyengető és segítő Romsics Ignác javaslatára felfigyeltem Fehér Lajos alakjára. Őt korábban az 1960-as évek fontos reformpolitikusaként, az ún. agrárlobby fejeként ismertem, de tudtam a népi kollégiumi mozgalomban játszott szerepéről is. Hamar világossá vált, hogy Fehér egyfajta összekötő kapocsként szolgálhat a népi és kommunista mozgalom, az 1945 előtti Bolyai/Györffy-kollégium és az 1956 után pályájuk csúcsára érő népi kollégisták, a KMP/MKP/MDP/MSZMP zaklatott történetének különböző szakaszai, személyekben kifejezve Kádár János és Nagy Imre között is.

A Fehér-életrajzzal kapcsolatos kutatásaim első lépéseit 2007 végén tettem meg, amikor több interjút készítettem egykori munkatársaival, barátaival, családtagjaival. Köszönöm Dimény Imre, Fehér Ágnes, ifj. Fehér Lajos, Garamvölgyi Károly, Keserű János, Királyi Ernő, Pallos László, Papp József, Pozsgay Imre, Romány Pál, Sipos Levente, Szabó Ferenc, Szabó István és Tóth Sándor szíves segítségét. Ugyancsak munkám kezdő

időszakában kaptam meg Vásárhelyi Miklósné Pór Edittől Hanák Gáborral közösen készített portréfilmjét, amely elsőként vonta meg Fehér Lajos pályafutásának mérlegét. Hanák Gábor nagylelkűen rendelkezésemre bocsátotta az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tárában őrzött, a film készítéséhez felhasznált interjúk gépelt szövegét, amelyeket ez úton is köszönök.

Kutatásaim során számos archívumot látogattam meg, s minden alkalommal önzetlen segítséget kaptam az ott dolgozó levéltáros, könyvtáros és történész kollégáktól. Most álljon itt azoknak a neve, akik nélkül nem születhetett volna meg ez a könyv: Nagy László (Sárréti Múzeum, Szeghalom); Péter Szarka László (Szeghalmi Református Egyházközség Levéltára) Gyimesi Sándorné, Magyar István, Vaszkó Tamás (Péter András Gimnázium, Szeghalom); Balogh Dorottya, Erdész Ádám (Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára); Kovács Gergely (Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára); Németh Irén (Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára); Keczán Mariann (Debreceni Irodalmi Múzeum); Csóti Csaba (Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára); Kőrösi Zsuzsanna (Országos Széchényi Könyvtár 1956-os Intézet Oral History Archívuma); Sz. Kovács Éva (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára); Földesi Ferenc (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára); Horváth Julianna, Zalai Katalin (Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár) Kosztricz Anna, Nagy Gábor, Simon István (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára); Tasnádi Zsuzsanna (Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívum); Csaholci László (Óbudai Református Egyházközség Levéltára).

Számos olyan kollégám, kedves ismerősöm és barátom akadt, akik egyegy adalékkal, észrevétellel, pontosítással járultak hozzá a kézirat jobbításához. Szerepeljen itt ábécé rendben az ő nevük is: Ablonczy László, Bartha Ákos, Benéfi Géza, Bollók Ádám, Ehrenberger Róbert, Féja Endre, Izinger Anna, Krahlucsán Zsolt, Lőcsei Pálné Kende Éva, Majtényi György, Müller Rolf, Nagy Frigyes, Sipos Levente, Somlyai Magda és Svéd László.

A kutatás folyamatát 2008 és 2011 között a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja segítette, amelyért ugyancsak hálás vagyok a kuratórium tagjainak. Munkahelyem, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára ideális munkakörülményeket biztosított a kézirat megszületéséhez, amiért szintén köszönettel tartozom. Név sze-

rint meg kell említenem Gyarmati Györgyöt, Cseh Gergő Bendegúzt, Baráth Magdolnát, Palasik Máriát és Okváth Imrét, akik a hosszú évek alatt töretlen bizalmukkal segítettek munkámat.

A kézirat különböző részeit, fejezeteit az idők folyamán többen is elolvasták, segítő szándékuk, szakmai tudásuk, stiláris észrevételeik mind-mind beépültek a szövegbe. Ezért a sokszor fáradságos és aprólékos munkáért Ablonczy Baláznak, Hermann Istvánnak, Romsics Ignácnak, Takács Tibornak és Veres Sándornak tartozom köszönettel. Ezen kívül jelentékeny segítséget nyújtottak azon folyóiratok és tanulmánykötetek szerkesztői, illetve konferenciák szervezői, akik elfogadták közlésre felkínált kézírataimat és lehetővé tették, hogy Fehér Lajos életútjának egy-egy szakaszáról előadást tartsak. Első helyen említettem Varga Zsuzsannát, aki nem csupán az *Agrártörténeti Szemle* szerkesztőjeként, hanem az ELTE BTK új- és legújabb kori magyar történeti tanszékének egyetemi tanáraként is számos értékes javaslattal, biztatással, észrevétellel segítette munkámat. Köszönöm az alábbi szerkesztők nívós és alapos észrevételeit is a kézirat egyes részeinek publikálásakor: Ablonczy Bálint (*Kommentár*); Fazekas Csaba (*Egyháztörténeti Szemle*); Gecsényi Lajos (*Századok*); Sipos Balázs (*Múltunk*). Az egyes szakmai konferenciák és tanulmánykötetek szervezői és szerkesztői közül köszönet illeti ifj. Bertényi Ivánt, Biernacki Karolt, Bögre Zsuzsannát, Horváth Sándort, Ignác Károlyt, Körmendi Tamást, Ö. Kovács Józsefet, Tóth Juditot és Vincze Gábort. Mindezen túl eléggé nem méltányolható segítséget nyújtottak azok a magyar és külföldi kollégák, akik nem csupán Fehér Lajosról, hanem az agráriumból, a parasztság történetéről, a kommunista mozgalom és az államszocialista korszak egészéről szóló könyveikkel, tanulmányaikkal, recenzióikkal, forrásközléseikkel gyarapították tudásomat. Nevük és alkotásaik a bibliográfiában olvashatók.

Sokszor megfogalmazták már, hogy a történész magányos írástudó, aki szobája csendjében veti papírra, vagy manapság már a klaviatúráján pötyögi egy-egy témáról szóló gondolatait. Talán az előbb felsorolt nevek is hitelt érdemlően igazolják, hogy egy-egy mű megszületése komoly csapatmunka is. Jelen esetben sem volt ez másképp: Fehér Lajos életrajzát nem tudtam volna megírni a széles szakmai közvélemény segítő támogatása és cseppet sem utolsósorban a családom: a feleségem, Anikó és a lányaink, Panka és Ági adta lelki töltekezés nélkül. Ezen túl hálásan köszönöm

Korcsok Mihálynak mindazt, amit a paraszti világról és a mezőgazdaság gyakorlati oldaláról tőle tanultam.

Természetesen minden leírt mondatért engem terhel a felelősség. A fenti gondolatok jegyében biztatok mindenkit a nyitott és érdeklődő olvasásra.

Budapest-Zugló, 2017. július 24.

Papp István